

MARIA EKQVIST

Den goda marthahusmoderns hemslöjdsarbete.

Hemslöjd som kvinnligt kompetensfält och nationalitetsmarkör på 1920- och 1930-talen

I denna artikel kommer jag att fokusera på den goda finlandssvenska marthakvinnan, hur hon förknippats med textilarbete och hur man kan sätta in husmodersorganisationen Finlands svenska Marthaförbunds ideal och uppfattningar i ett större hemslöjds perspektiv. Jag kommer att först presentera marthornas husmorskinnoideal och sedan gå närmare in på hemslöjdens roll i detta. Därefter försöker jag ytterligare visa hur förbundets självklart slöjdande husmorskinna och hennes ideal hem passar in i tidens nationalistiska symbolvärld. Fokus har jag lagt på åren 1927-38, det vill säga perioden för och mellan två stora finlandssvenska marthahemslöjdsutställningar. Dessa hade koppling till projektet *Marthas hemslöjdsarkiv*¹, som skulle bevara och sprida goda hemslöjdsmodeller och kunskap om folklig textilslöjd från hela Svenskfinland², ett projekt som också hade betydande kopplingar till tidens hemslöjdsrörelse. I förlängningen ville Marthaförbundet, med bland annat arkivets hjälp, etablera en gemensam finlandssvensk hemkultur och symbolvärld med hemslöjdstraditionerna i en central roll.

Förbundets hemslöjdssyn, liksom synen på folkulturens roll, hade många kopplingar till andra skeenden i samtiden, till synen på kvinnornas roll som kontinuitetsbärare inom tidens fosterländska rörelser och i förlängningen

till hela den finlandssvenska samlingsrörelsen och till byggandet av en gemensam finlandssvensk (kvinno)identitet över klassgränserna.

Ett begrepp som på många sätt passar in på hemslöjdens traditionsskapande roll, och som rymmer många aspekter som återkommer även i mitt material, är historikern Eric Hobsbawms *invention of tradition*. Med detta begrepp beskriver han bland annat hur även upplevt ”genuina historiska traditioner” alltid har en koppling även till händelser och strömningar i samtiden. Under den tid jag här studerar, gjorde ett nationalistiskt färgat intresse för den inhemska folkulturen *folket* och det (upplevt) *folkliga* till ett slags rekvisita i det borgerliga projektet att etablera både en gemensam kulturell nationsidentitet och mer regionala hembygdssymboler. Då kunde folkculturelement även medvetet användas för att mildra eller dölja motsättningar och (klass)konflikter. (Hobsbawm 1983:9; se även Lundström 2005:85-87, 98-99) Hur förhållandet till traditionerna upplevts inom marthaorganisationen blir, enligt mig, särskilt intressant att studera närmare eftersom martharörelsen var (och är) en stor och inflytelserik organisation, som påverkat synen både på hemmets bästa och på kvinnornas samhällsroll som medborgare förr och nu. Tidsavgränsningen för denna artikel gör, att en del av långtids-

¹ Arkivhelheten består av ca 8000 tygprover, 2000 fotografier och 200 hela föremål. Den är idag en del av Svensk-Finlands textilarbete, som finns deponerat vid det kulturvetenskapliga arkivet Cultura vid Åbo Akademi.

² I början av 1900-talet användes begrepp så som den svenska bildade klassen, den svenska allmogen, de svensktalande i Finland och småningom också ofta den svenska folkstammen. På 1910-talet började man tala om finlandssvenskar och finlandssvenska, på 1920-talet dessutom om Svensk-Finland. Dessa nyare begrepp har jag dock i denna artikel använt även för att beteckna det svenska i Finland under tidigt 1900-tal. (Se till exempel Lönnqvist 2001:223-225.)

perspektivet på traditionsinsamlandet som fenomen faller utanför. Samtidigt innebär den att jag kan fokusera på just denna specifika textilsamlingsperiod och på den konkreta textilsamlingen *Marthas hemslöjdsarkiv*, som enligt mig alltför sällan lyfts fram i liknande sammanhang.

Min huvudkälla till denna artikel är hur man skrev om hemslöjden i marthatidskriften *Husmodern*³. Därmed blir det främst retoriken på officiell förbunds nivå jag studerar. Jag har tidigare behandlat frågan om Marthas hemslöjdsarkivs tillkomst, dess ideologiska bakgrund och dess sammansättning ur ett vidare perspektiv och i ett längre tidsperspektiv i min pro gradu-avhandling i etnologi (Ekqvist 2012). Som en del i det arbetet ingår också en närmare diskussion om förhållandet mellan det finlandssvenska hemslöjdsarbetet och utvecklingen i Sverige, samt om förhållandet mellan främjandet av kvinnofrågor och textilslöjden som kvinnoideal.

Jag har även haft stort utbyte av att läsa övriga studier som tangerar mitt ämne på olika sätt. Ett flertal svenska skribenter med olika bakgrund har deltagit till exempel i antologierna *Den vackra nyttan. Om hemslöjd i Sverige* (Red. Lundahl 1999) och *Den feminina textilen. Makt och mönster* (Red. Svensson & Waldén 2005). Dessutom behandlas hemslöjdsämnet i flera nya avhandlingar, så som av etnologerna Anneli Palmköld i *Textila tolkningar. Om hängkläden, drättar, lister och taktdukar* (2007) och Charlotte Hyllén-Cavallius i *Traditionens estetik – spelet mellan inhemsk och internationell hemslöjd* (2007). Historikern Marie Ulväng har skrivit *Klädeekonomi och klädkultur. Böndernas kläder i Härjedalen under 1800-talet* (2012) och diskuterar där olika hushålls skiftande förutsättningar och garderobens förhållande till socioekonomisk ställning. Catarina Lundström har å sin sida skrivit bland annat om hemslöjdens roll för kvinnors karriärmöjligheter i *Fruars makt och omakt - kön, klass och kulturarv 1900-1940* (2005). I samtliga dessa böcker behandlas både

hemslöjden och kvinnorollen samt i viss mån också kvinnlighetens förhållande till nationalismen. Det sistnämnda kommer dessutom ännu tydligare fram i böcker som Johanna Valenius *Undressing the Maid. Gender, Sexuality and the Body in the Construction of the Finnish Nation* (2004) och Charlotte Tornbjers *Nationella modern: moderskap i konstruktioner av svensk nationell gemenskap under 1900-talets första hälft* (2002).

All ovanstående forskning, utom Valenius avhandling, har Sverige som utgångspunkt. Jag anser att det tydligt finns både betydande paralleller och betydande skillnader mellan Sverige och Svenskfinland, när man jämför förhållandet på hemslöjdsfältet och hemslöjdsfrågan i förhållande till kvinnofrågan och frågan om kvinnors karriärmöjligheter. Det verkar som att hemslöjdsfältet i Sverige i högre grad gavs en roll för att skapa kvinno-karriärer ute i det offentliga samhället, medan den finlandssvenska hemslöjdskvinnan avancerade som husmor. Åtminstone verkar den förstnämnda karriärtypen ha getts mer uppmärksamhet i de svenska avhandlingarna. Att reflektera över skillnaderna blir speciellt intressant och viktigt, eftersom det sedan 1990-talet utkommit ett flertal svenska böcker och avhandlingar som behandlar ämnet ur olika synvinklar, och sätter in hemslöjdsrörelsen i ett kulturhistoriskt, ekonomiskt, socialt och kvinnohistoriskt sammanhang, medan detsamma inte har skett i Finland.

För att få in det finlandssvenska perspektivet använder jag mig, förutom av *Husmodern* och en del andra samtida tidningstexter, bland annat av verket *Högsång och Klädbod – ur svenskbygdernas textilhistoria* (Dahl 1987). Boken har fokus på textilier i landsbygdshemmen under självhushållningens tid (Dahl 1987:13) och är skriven av etnologen Hjärdis Dahl som själv hade en nyckelroll inom insamlandet av Marthas hemslöjdsarkiv. Författaren har dock endast i mycket liten grad inriktat sig på de mer ideologiska frågorna kring arkivprocessen. Bokens fokus ligger istället på en textildo-

³*Husmodern* – organ för föreningen *Martha* hette Martharörelsens månadstidskrift från 1902, då det allra första provexemplaret av tidningen utkom, till år 1958.

Textilutställning i Nationalmuseum i Helsingfors 1927. Svensk-Finlands textilarkiv.

kumentation, som sätter i materialet i ett konkret bruks- och tillverkningsssammanhang. Om Marthaförbundet ur ett mer vetenskapligt perspektiv kan man läsa framför allt i Anne Ollilas avhandling från 1993, *Suomen kotien päivä valkenee... Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939* (Ollila 1993). Avhandlingen behandlar förbundets samhällsroll och kvinnosyn, och även hemslöjden ur ett finlandssvenskt perspektiv får en biroll i boken. Vetenskapliga verk med ett specifikt intresse för just husmodersorganisationerna och deras hemslöjdsarbete har jag inte haft tillgång till vare sig gällande finlandssvenska, finska eller svenska sammanhang.

Marthakvinnan - husmoder och medborgare

Vid tiden för Marthaförbundets grundande år 1899 bildades även många andra föreningar som satsade på folkbildningsarbete, samt delade Marthaförbundets syn att alla människor hade ett medborgerligt ansvar för att ta vara på sina möjligheter, använda sin tid rätt och

satsa på till exempel hälsa, moral och hygien. I samband med samhällets gradvisa demokratisering och Finlands strävan till ett eget styre upplevdes det också allt viktigare att uppfostra upplysta medborgare och skapa en gemensam nationell identitet. Folkkulturen började alltmer användas som ett verktyg för att nå dessa syften och omkodades delvis från något utdömt primitivt till något eget och värdefullt. I förlängningen skedde då även ett slags *ritualisering* där man ofta, mer eller mindre medvetet, närmade sig gränsen för att helt nyskapa symboler istället för att "bara" återuppliva. (se till exempel Hobsbawm 1983: 4-6, 9, 263-265; Lundström 2005:85-87, 98-99) De hemslöjds- och folkkulturrörelser som uppstod fick även betydelse för kvinnofrågan, både på ett ideologiskt plan och mer konkret genom att textilsfären inom dessa föreningar också ofta blev en kvinnosfär. Textilslöjden fungerade då även som en kraft som var med och skapade ett utrymme för kvinnor ute i samhället. Marthaförbundet hade kopplingar till de första kvinnoaksorganisationerna i Finland, men det utvecklades dessutom till en husmodersor-

ganisation som förmedlade många praktiska kunskaper för hjälp till självhjälp och arbetade för höjandet av både den materiella och den andliga hemkulturen. Förbundet lyckades ovanligt väl med att nå fram till många med sitt budskap och, som första organisation i sitt slag, småningom även få fotfäste ute på landsbygden. (Se till exempel Lönnqvist 1996:33, 35, 37-38; Liljeberg-Elgert 1999:16-17, 40; Ollila 1993: 24-25, 30-32, 45-46, 295-296)

Ett husmorsideal likt martharörelsens kom vid samma tid starkt fram även vid folkhögskolorna och i alla fall delvis inom hemslöjdsrörelsen, verksamheter som även hade en liknande hemslöjdsideologi gemensam. Husmorsidealet var till en början snarast ett agrart kvinnoideal där arbetsförmåga, styrka och praktiska kunskaper betonades. En bit in på 1900-talet fick det även ett allt starkare inslag av rationalitetsideal, som gick ut på att kvinnan skulle lära sig behärska sina hemsysslor allt bättre. Kvinnomedborgarskapet marthaideologerna förespråkade hade även många likheter med det inom till exempel tidens nykterhetsrörelse och man ville snarare befrämja kvinnans ställning inom de traditionella kvinnoområdena än vara någon proteströrelse. Tidskriften *Husmodern* uppmanade dock sina läsare att aktivt följa med i vad som hände i samhället och marthaideologerna tänkte sig, att när kvinnorna gick utanför sina direkta roller som mödrar och uppfostrare i hemmen tog de med sig de egenskaper de använde inom hemmen och agerade som *samhällsmödrar*, som på ett värdefullt sätt kompletterade männens roll med sitt specialinriktade engagemang. (Se till exempel Koskelainen 1999:20, 272; Lilliehöök 1931:324-329; Melby, 1985:208-211; Nissinen 1905:65 - 66; Tornbjör 2002:258)

Marthaförbundets idealkvinna var en *husmor* med man och barn. I enlighet med sin *husmodersideologi* kollektiviserade förbundet kvinnorna och fokuserade på dem i deras roll som husmödrar i goda hem, inte på kvinnorna som egna personligheter. Husmoderns roll(er) som hustru, mor, uppfostrare och medborgare definierades som centrala och som viktiga för hela nationens framtid. En hem- och familjeideo-

logi som betonade tvåsamhet, föräldraskap, emotionella band och gemensamma ritualer fick fotfäste inom förbundet och småningom sedan även i landsbygdshemmen. Ideologerna inom Marthaförbundet betonade arbetsamhetens värde och arbetsglädjen och sammankopplade arbete och moral och tanken om att man via det man gör skapar sig ett gott liv. De fäste vikt vid att husmodern skulle ägna det mesta av sin tid åt sysslor i nära anslutning till hemmet. Den goda marthakvinnan skulle alltså visserligen vara med i konkret arbete, liksom även i det offentliga livet, men vård, fostran och omsorg och upprätthållandet av *hemkulturen* och *familjeritualerna* skulle alltid komma i första hand för henne. Mannen var, enligt förbundets särartsideal, den som i första hand skulle ha ett förvärvsarbete utanför hemmet, medan den goda husmoderns uppgift var att säkra att hushållspengarna han tjänade användes på bästa sätt. Kvinnorna skulle alltså ha sina egna villkor i samhället, samtidigt som deras insatser skulle uppfattas som lika viktiga som männens. Det goda hemmet – med bondstugan i borgerligt influerad version som idealförebild – ansågs vara en plats där husmodern som centralgestalt uttryckte respekt och kärlek genom ständigt flit och väl utförda hushållsgöromål. Även (textil)hemslöjd blev då ett sätt att utöva och manifestera den nya ideologin. Att hänvisa till den gamla hemslöjden blev ett sätt att legitimera idealbilderna med traditionens hjälp. (Se till exempel A.S. 1921:225-226; Lilliehöök 1931:324; Lönnqvist 1996:35-38; M.N. 1911:5-7)

Hemslöjden hade ingen helt oproblematiserad roll. Behovet att slöjda förknippades till exempel med fattigdom och även med ett (påtvingat) kvinnoideal som av många kvinnosaksrörelser ansågs stå i ett motsatsförhållande till kvinnofrigörelse. Idealiseringen och romantiseringen av hemslöjden och ett upphöjande av hemslöjds-kunskan var dock den dominerande uppfattningen inom de organisationsfält jag studerat, speciellt under den tidsperiod jag här fokuserat på. De traditionsbevarande hemslöjdande husmoderskvinnorna, som gjorde ett slags karriär just som husmödrar, blev del av ett slags motreaktion till den radi-

kalare kvinno(saks)rörelse som ansågs hotande för samhällsordningen. Husmorskvinnan blev den som skulle ha hemmet som sin huvudlivsuppgift, gå i täten för en ny *hemkultur* och bevara det bästa av traditionerna för att

Greta Stina Österman skrubbar, dvs. grovkardar ull. Korsnäs, Molpe 1930. Foto: Hjördis Dahl. Svensk-Finlands textilarkiv.

på dem bygga en trygg samhällsgrund. Bildning för kvinnor skulle därför, enligt bland annat marthaideologernas uppfattning, stärka kvinnorna i deras roller som husmödrar och mödrar. Ett välskött rationellt ordnat hem skulle sedan ge den goda husmodern möjlighet att också ägna sig åt egna intressen eller aktiviteter, förhoppningsvis även samhällsengagemang. Därför skulle man (först) förbättra hemmen och via sin roll i hemmen skulle de upplysta kvinnorna sedan påverka hela nationen. (Se till exempel Koskelainen 1999:20; Lundström 2005:176-177, 205; Ollila, 1989:31, 103; Ollila 1993:137 - 138; Palmasköld 2007:117, 119; Svensson & Waldén 2005:10-16)

Den rätta hemslöjdens värde och nödvändighet

Efter mitten av 1920-talet blev insamlingen av gammal textil till *Marthas hemslöjdsarkiv* en mycket synlig del av Marthaförbundets verksamhet och förbundet tog på sig en roll som

påminner om de samtida svenska hemslöjdsorganisationernas. I *Husmodern* blev hemslöjdstexterna också betydligt fler än tidigare (även om hemslöjden alltid haft en plats inom förbundet och tidskriften). Denna utveckling skedde vid samma tid då martharörelsen delades på språklig grund i finskspråkiga Marttalitto och Finlands svenska Marthaförbund. Delningen gav tidskriften och organisationen möjligheten att utveckla en mer finlandssvensk profil än innan. Mest tidningsutrymme fick hemslöjden och textilinsamlingsarbetet sedan åren 1927-29 och 1936-37. Medan hemslöjden tidigare främst omnämnts i olika artiklar om andra ämnen, kunde man då på många ställen i tidskriften läsa inlägg helt koncentrerade på hemslöjd. Efter år 1928 fanns också en regelbundet återkommande hemslöjdsavdelning, med både snarast filosofiska resonemang kring hemslöjdens och konstens roll och värde och mer praktiska råd. (Se även Ollila 1989:40, 108; Ollila 1993:79, 162-163)

Om man studerar synen på hemslöjden i *Husmoderns* artiklar ser man nästan uteslutande ett skönmående framlyftande av det textila kvinnoarvets positiva sidor (något jag ändå antar att man upplever ett behov av att betona så starkt för att även motverka en rätt allmän mer negativ syn, och påverka de många som inte levde upp till idealen). Tydligt är att textilarbete inte var något marthaideologerna ville befria sina medlemmar ifrån, snarare förefaller de ha ansett att höjandet av kvinnomålgruppens status och livskvalitet och av textilslöjdens status gick hand i hand. Ideologern lät också snarast förstå att alla svensktalande kvinnor i Finland borde uppleva sig som delar av en enhetlig grupp med rötter i en likartad hemslöjdstradition. Emellanåt framhöll skribenterna ändå att skillnader till exempel mellan allmoge- och borgerlig slöjd fanns. (Se till exempel Dahl 1930:385)

Inom den hemslöjdssfär som martharörelsen kan uppfattas som en del av, fanns i så hög grad en gemensam grundsyn om målsättningar, normer och kvalitet att man kan tala om en gemensam *hemslöjdsetetik*. Hemslöjdande av det rätta slaget och kontakt med traditionerna

sågs då som utvecklande och tillskrevs en uppfostrande och förädlade betydelse. Ideologerna ansåg att det fanns en ”rätt smak” och såg som sin uppgift att sprida estetisk fostran och visa och lära folket vad de borde konsumera eller tillverka. Med betonandet av hemslöjdstraditionerna ville man även skapa en hembygdskänsla och i förlängningen en känsla för det egna fosterlandet. (se till exempel Lundström 2005:149; Runeberg 1937a) Man betonade både den tillfredsställelse en människa kunde uppnå genom att väl utföra ett arbete, hur en flit som gav resultat i form av välgjorda hemtextilier och andra produkter kunde förbättra hemmen och hur gemensamt slöjdarbete som *familjeritual* kunde skapa en god *hemkultur*. De tidiga marthamötena kallades ofta symöten och vid sidan av föredrag och diskussioner kunde man då lära ut till exempel tillklippning av kläder och hemfärgning, eller bara sitta en stund och handarbete tillsammans. (Liljeberg-Elgert 1999:32, 39 – 40, 46)

På ideologisk nivå talades i *Husmodern* för det hemvävda, hemsydda och hemtillverkade. Handgjort tyg beskrevs som både stadigt och långvarigt, en källa till stolthet för tillverkaren och ägaren och något ekonomiskt värdefullt. I likhet med andra aktörer i tiden arbetade marthaideologerna medvetet för att väcka ett folkligt traditionsmedvetande. De upplevde sig som räddare av folkkulturen i en tid då det ökade utbudet på industrivaror minskade lönsamheten för hemslöjdarna och ansågs skapa ett stilförfall. De betonade starkt att de gamla textiltförråd som ännu fanns förtjänade att tas om hand och bli grunden till en ny hemslöjdstradition för att försköna hemmen. Stora utställningar där traditionselheter av hopsamlade allmogeföremål presenterades som motvikter till det som definierades som modernitetens dåliga sidor var ett tidstypiskt fenomen och folklig textilslöjd visades ofta upp i sammanhang då man presenterade rationella och vackra hem och visade upp det nationella

internationellt. I Finland, kanske framför allt i Svenskfinland, blev de direkta och fokuserade hemslöjdsorganisationernas inflytande dock mindre än i till exempel Sverige. Istället togs hemslöjdsrörelsens idéer och strävanden kring slöjdande, bevarandearbete, inventering, undervisning och utställningar upp av flera olika mer allmänt inriktade aktörer. Utöver Marthaförbundet arbetade även ungdomsföreningarna, föreningen Brage (som framför allt arbetade med textil som kunde användas till folkdräktsförlagor), folkhögskolorna och vissa hembygdsmuseer och forskare för hemslöjdens bevarande. Dessa åstadkom tillsammans resultat liknande de som de rena *hemslöjdsorganisationerna* uppnått på andra håll. Marthas hemslöjdsarkiv (delvis tillsammans med föreningen Brages dräktsamlingar) blev den enligt mig närmaste finlandssvenska motsvarigheten till de hemslöjdsinsamlingsprojekt som i de övriga nordiska länderna utfördes av museer eller hemslöjdsföreningar. (Se till exempel Dahl 1987:17-18; Hult 1921:130; L.W. 1928:126; L.L. 1928; Nissinen 1906:100 – 102; Smeds 1927:145; Sundström 1927)

Som de första i Svenskfinland inledde de åländska marthorna omkring år 1920 en textilinventering med målet att samla material för att bygga upp en s.k. *ortskaraktäristisk slöjd*⁴. Med det menades en hemslöjd med unika drag som band den till den hembygd där den skapats. På insamlingen följde en hemslöjdsutställning i Mariehamn år 1925 och sedan en större marthautställning i Helsingfors år 1927. Till helsingforsutställningen insamlades både nytt och gammalt material från Finlands svenska Marthaförbunds alla distriktsförbund. Det gamla materialet ansågs vara överraskande gott, medan den nytillverkade slöjden fick klart underbetyg. Det *ortskaraktäristiska* fick stor uppmärksamhet. Man diskuterade hur man skulle kunna bygga upp en ny bättre hemslöjd på den gamla grunden och följande sommar inleddes den textilinventering

⁴Uttrycket ortskaraktäristisk textil lanserades av Lilli Zickerman inom den svenska hemslöjdsrörelsen, som beteckning för de textilier som tillverkades i hushållen för eget eller för lokalt bruk och byggde på en traditionell grund. (Se till exempel Palmköld 2007:42.)

Textilutställning i Nationalmuseum i Helsingfors 1927. Svensk-Finlands textilarkiv.

Gammal österbottensk hemslöjd på Finlands svenska Marthaförbunds utställning i Konsthallen i Helsingfors 1937. Svensk-Finlands textilarkiv.

som sedan resulterade i Marthas hemslöjdsarkiv. Den hade som mål att dokumentera föremål ute i bygderna och samla provlappar. Marthorna koncentrerade sig på de socknar som åtminstone till väsentlig del var svensk-språkiga och på bonde- och fiskarbefolkningen. (Se till exempel Dahl 1987:14, 19-21; F.S. 1937, s. 318; Runeberg 1937b:284-289) År 1937 ordnades åter en stor utställning av hemslöjd i Helsingfors. Man ville då visa fram och utvärdera verksamheten under det årtionde som gått, göra propaganda för den inhemska slöjden och hitta en grund för gemensam produktförsäljning i framtiden. Utställningarna 1927 och 1937 uppgavs ha blivit en väckelse till fördjupad förståelse hos allmänheten. Den senare utställningen ansågs också ha lyckats visa att det skapats en modern och levande folklig slöjd med värdefulla bevarade särdrag. Jämsides med hemslöjdsinventeringen pågick inom Marthaförbundet även en livlig verksamhet för den samtida hemslöjden, bland

annat i form av sommarkurser för textillärare. Flera finlandssvenska hemslöjdsskolor drevs då dessutom i Marthaförbundets regi. (Dahl 1939:120; Dahl 1987:32-35; Dahl 1984 (?); I.L. 1937:329; Marthas kvinnliga hemslöjdsskolor 1937:320; Wahl 1938:60-61)

Den "rätta" hemslöjd Marthaförbundet ville arbeta för utfördes av en god husmoder som även vårdade sina textilier väl och tog vara på allt gammalt. Hennes intresse för och kärlek till textilarbete var en självklarhet. Hade hon inte redan (stora) textilkunskaper skulle hon i varje fall ha en önskan om att lära sig. Att låta något gå till spillo genom obetänksamhet kallades hushållssynder och när man skulle bygga upp en god karaktär gavs välgjord hemslöjd en stor betydelse. Detta hade också en koppling till traditionell textilsyn, där textilierna i ett (bonde)hem värderats högt och vårdats så att de höll länge och där textilarbete använts för att uppfostra och anpassa flickor till en lämp-

"Kläkamarin" uppe på vinden. Korsnäs 1930. Foto: Hjärdis Dahl. Svensk-Finlands textilarkiv.

lig kvinnoroll. Textila föremål hade också utgjort huvuddelen av den hemgift som befast en kvinnas och hennes uppväxthems status. Nu sågs textilkunnandet som ett värdefullt kvinnligt arv och man betonade kontinuiteten i kvinnogärningen som något som gav textilkunskaper ett mervärde och till och med gjorde textilier till representationer för kvinnlighet. I *Husmodern* fanns både romantiserande inlägg om symbolvärdet och sådana som var mer realistiska. Man konstaterade till exempel, att man måste ge noga akt på att verkligen få hemslöjden ekonomiskt lönande i konkurrens med industriproduktionen och verka aktivt för tryggade avsättningsmöjligheter för goda hemslöjdsalster. (Se till exempel F.S. 1927:62; Runeberg 1932)

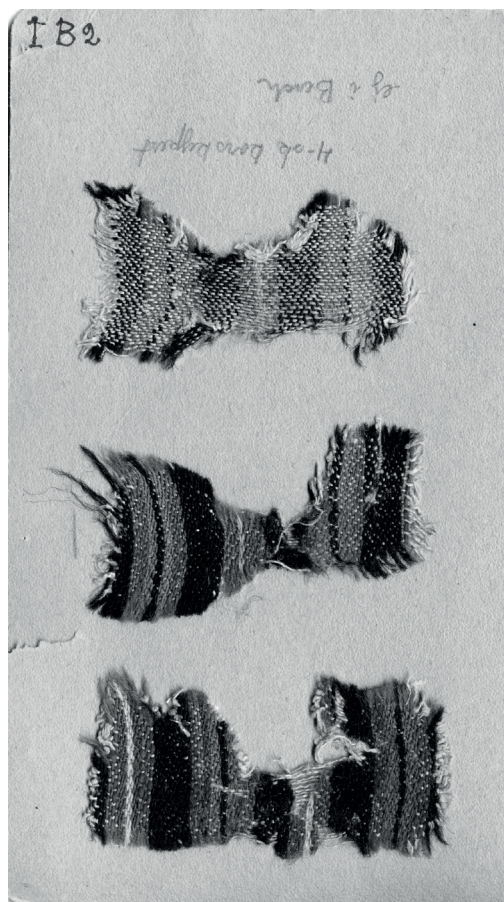
Både inom Marthaförbundet och till exempel vid folkhögskolorna kan verksamheten sammanfattas som att man samtidigt förmedlade konkreta kunskaper och spred ett husmorsideal som innefattade bland annat en hygienfostran och en rationalitetssyn. Eleverna fick sy vita arbeten som inte tvättades före folkhögskolornas slututställningar och man talade för att en god husmor alltid skulle börja med det nyttigaste arbetet - till exempel linnesöm, lappning, lagning, stoppning, stickning och märkning - och vänta med eller avstå ifrån ”grannlåtsarbeten”. Dessutom ingick även ett propagerande för fosterländskhet och hembygdstrohet. I *Husmodern* skrev man dock också, att rent textilt prydnadsarbete, i lagom grad, kunde ha en plats för att ge uttryck för en skönhetslängtan och ett behov av att skapa. Traditionellt ansåg dock ideologerna att folket närmast bara tillverkat nödvändiga eller praktiskt användbara föremål som sedan eventuellt utsmyckats konstnärligt. Att kopiera dåliga utländska modeller kallades *förspild kvinnokraft*, medan ett tecken på att man tillägnat sig en *god smak* ansågs vara att man kunde bedöma vad som passade var och därmed prioriterade det inhemska och lokala och hyllade det handgjorda av god kvalitet. Bra hemslöjdsföremål skulle enligt ideologin ha utvecklats på traditionell grund under den rätta konstnärliga ledningen och därmed ha bevarat sina äkta ursprungliga drag, bland an-

nat sin ortskaraktär. I de *goda alstren* förenades då ett gott material, noggrannhet och rätt teknik med ortsbundenhet, traditionalitet och fosterländskhet. (Se till exempel Hult 1908:20-22; Marcusdotter 2005:28 - 30, 128, 168; Ollila 1989:28; Runeberg 1932; Strömborg 1932:317-318; Sundström 1927)

År 1927 beskrevs marthornas huvuduppgift vara att skaffa så goda kunskaper om den gamla slöjden att man kunde jämföra ortskaraktäristiska produkter från olika orter och sedan utifrån den grunden och under den rätta konstnärliga ledningen, förbättra och förädla hemslöjden på bästa sätt för varje område. Till att börja med verkar det som om man visserligen idealiserade allmogeslöjden som fenomen och allmogekvinnorna som forna kollektiva slöjdskapare, men ändå inte ansåg att de vanliga (allmoge)husmödrarna i den egna nutiden själva kunde skapa nya goda hemslöjdsmodeller. (Runeberg 1937b:284-289; Sundström 1927; Sundström 1937:290) Senare fick även själva skapandet en större roll och man talade om att följa den gamla hemslöjdens riktlinjer utan att stelna i dess former och om att slöjdarna skulle lära kärlek till arbetet, materialval och omsorg av det gamla, men samtidigt i sitt arbete visa vad den egna tiden kunde åstadkomma. Småningom betonades allt mer betydelsen av att uppnå en god känsla för materialet och av att utvecklas genom eget (hushålls)slöjdande. (Dahl 1937a:292; Dahl 1937b:302-304; Dahl 1940:444; Runeberg 1932) Som målsättningar uttryckte man år 1938 bland annat att: *[h]emmens kvinnor skola åter med glädje spinna, väva, sticka och sy för hemmens behov och kunna förtjäna sin utkomst utan att behöva lämna hemmet och den egna torvan.[...] Hemmen skola återfå sin gedigna prägel och turisterna skola få köpa minnen från Finland där folkets egenartade handslöjd kommer till sin rätt.* (Wahl 1938:61)

Marthakvinnorna och det finlandssvenska nationella idealet

Omkring år 1900 manifesterades det nationella både i jämförandet av ortskaraktärer på hembygdsnivå och i ett jämförande av länders

Upplimmat tygprov från Houtskär, del av Marthas hemslöjdsarkiv, numera Marthas textilarkiv. Svensk-Finlands textilarkiv.

egenskaper på stora världsutställningar och liknande evenemang. Där hade textil redan mot slutet av 1800-talet fått en allmän roll. I den finländska nation som var på väg att etableras fick både nya förbund och föreningar, museer och arkiv och aktiviteter, så som politiska fester och sång- och hembygdsfester, samt utställningar av olika slag, betydelse för att sprida och etablera fosterländskhetsideologin. Allmogeintresset gjorde folkkulturen, om än i nytolkning och urval, till en del av en ny kunskaps- och värdegemenskap inom den borgerliga offentlighet som småningom blev en gemensam nationell offentlighet. Åren 1899-1917, som även kallats ofärdsåren, var en period då den politiska osäkerheten var stor i Finland. Perioden har också, vad gäller det

svenska i Finland, kallats ”den finlandssvenska samlingsrörelsens tid”, eftersom den utmärktes av en medveten strävan att ena överklassen och allmogen i en språkgemenskap. Man skapade en bild av *den finlandssvenska folkkulturen* som motbild till det finska och till det moderna. Målet var att språkgemenskapen skulle bli en identitet höjd över en persons andra tillhörigheter, som del av en gemensam samhörighetsideologi. Det fanns både medvetna aktörer på en högre nivå och många andra aktiva på en mellannivå, som snarare drogs med och mer oreflekterat medverkade till att skapa och befästa det nya.

Jag har här försökt att, med martharörelsen och dess syn på hemslöjd och hem som exempel, visa på hur det kvinnliga traditionsarvet (till exempel hemslöjdstraditionerna) uppfattades som en speciell motvikt till tidens modernisering och urbanisering av samhället. Ett gemensamt förflutet användes då allmänt som motivering till att man även skulle bygga en gemensam framtid. (Se till exempel Dahl 1987:18; Ekqvist 2012: 24-27; Ollila 1993:70-71, 80, 156-158)

Textil hemslöjd och folkdräkter blev nu exempel på folkkulturuttryck man ville både rädda från att försvinna och använda som ritualiserade symboler i nationsbyggandet. Genom att förena alla samhällsklasser kring folkkultursymbolerna ville man skapa en *hembygdskänsla* och motverka både emigration, urbanisering och uppkomsten av en rotlös arbetarklass. Man ville då lära folket att det inte var ett självändamål att lämna den (landsbygds)miljö de hörde hemma i, utan att alla tvärtom kunde utvecklas allra bäst där de var födda och uppväxta. Fosterländskhet och hembygdstrohet framställdes som självklart positiva ideal och hemslöjdstillverkningen lyftes fram som ett sammanhang där man i gärning kunde visa sin hembygdskärlek, både genom att understöda inhemskt i det man köpte till sitt hem och genom att själv tillverka något av den egna hembygdens naturmaterial. (Se även Lundström 2005:176) Tanken om *hembygdens* roll som central del i den egna, finlandssvenska och nationella identiteten syns tydligt både i

Husmodern och i *Marthas hemslöjdsarkiv* med dess målsättning att insamla exempel från alla olika finlandssvenska socknar. I arkivprojektet uppstod ett möte mellan ett konkret hemslöjdsintresse, en husmorsideologi och ett ideologiskt nationalistiskt folkkulturintresse.

De bygdesymboler som skapades sågs för Finlands svenskbygders del som byggstenar i den egna regionhelheten Svenskfinland inom nationen Finland. Dessutom betonades kopplingarna till Sverige och till Skandinavien, till exempel så att man hävdade att även om Svenskfinland mottagit impulser även från finskt håll var de svenska avgjort mer dominerande. Gentemot det finska framhävde man språkskillnaden som en kulturskillnad och språkgränsen som en kulturgräns. Hembygdssymboler skapades till exempel i form av folkdräkter för alla finlandssvenska socknar (i föreningen Brages regi), genom Marthas hemslöjdsarkiv, och även inom andra liknande projekt. Idén att folkkulturmaterial med fördel kunde systematiseras enligt sockengränser och då gav ett mönster av olika hembygder, där folket visade olika folklynne och föremålen olika ortskaraktär, var central. Även bland de akademiska forskarna låg begrepp såsom kulturgräns, kulturprovins och kulturrelikt starkt i tiden och man lade stor vikt vid att studera hur spridning av kulturella element, *diffusion*, skett. På 1920-1930-talen hade också forskare inom ämnen såsom historia, språkforskning och folklivsforskning en mycket synlig roll i samhället på både finskt och finlandssvenskt håll. (Se till exempel Dahl 1987:402-403; Heikel 1956:8-9; Lönnqvist 1981:128, 145; Lönnqvist 2001:223-225)

Det första omnämmandet om tankar på just ett marthahemslöjdsarkiv har jag funnit i *Husmodern* år 1910. (Forselles, af 1910:99-102) Sedan upprepades tanken på att samla in gamla textila hemslöjdsmodeller, liksom annan hemslöjd och folkkultur, i olika sammanhang de kommande åren. På allvar etablerade sig tanken om att systematiskt inventera och utforska allmogekulturen i Svenskfinland på 1920-talet och dräkter och vävnader lyftes då fram som bra områden att börja ifrån. (Se till exempel

Appelgren 1931:33-34; Lönnqvist 1986:9-11; L.L. 1928; Wikman, 1923:102-106.) En central insamlare blev sedan just Marthaförbundet i sin egenskap av husmodersorganisation med intresse för bland annat hemslöjd och för att samla in pedagogiska hemslöjdsexempel. Det fanns även ett inslag av kontakt till den akademiska forskningen som såg materialet som etnologiskt värdefullt, likaså fanns ett folkbildningsideal där det ingick att inventerarna skulle försöka förändra synen och höja statusen på det som inventerades hos dem de besökte. Marthaideologerna drömde om att inventera stora delar av allmogekulturen i hela det svenska Finland och om ett samarbete där andra organisationer skulle komma med och ta på sig olika delområden. Textilinventeringsprojekt inom Marthaförbundet kunde dock långt ifrån fullföljas i så stor skala som man först föreställt sig och samarbetet med andra organisationer blev av endast i mycket begränsad omfattning. Inventeringen fortsatte ändå i viss utsträckning under ungefär tio år och först krigsutbrottet år 1939 satte sedan definitivt punkt för inventerandet och ledde till andra prioriteringar inom hemslöjdsverksamheten och inom förbundet i stort. (Appelgren 1931:33-36; Appelgren 1936:123-126; Dahl 1937a:298; Dahl 1987:18, 21-22)

Tillsammans med hemslöjdstraditionerna gav även *modersrollen* (och det tidigare nämnda samhällsmoderskapet) som särskild aspekt av kvinno- och husmodersrollen symboliskt kvinnorna en roll i det nationella. Synen på kvinnans modersroll fick legitimeras inte bara relationer inom familjerna utan i förlängningen även de förhållanden och maktrelationer som rådde på nationsnivå. Man idealiserade kvinnan och (hus)modern och lyfte då fram dygder såsom omsorg, värme och fostran. Kvinnorna gavs också ett ansvar att försöka påverka och förändra nationen i positiv riktning, till exempel genom att ta till sig och föra vidare det sant nationella i folkkulturen. Bilden av idealkvinnan fick stor plats och kvinnorna fick symbolpositioner som moraliska föredömen, såsom som den idealiserade moder Svea eller Suomi-neito. De uppfattades ofta, liksom i samband med husmorsidealet, som delar av

ett kollektiv där de alla var till person utbytbara representanter för något större, snarare än förebilder på individnivå. Folkdräkterna, som snarast skapar avindividualiserade representanter för hembygden, passar då bra in. Jag tycker också, att man skulle kunna föra delvis samma resonemang kring tanken om ortskaraktär i heminredningstextil. Där strävade man till att kvinnan inte primärt skulle bygga upp sitt eget hem som uttryck för sig själv, utan ett hem som kunde representera hembygden med dess traditioner och i förlängningen en *allmänfinlandssvensk hemkultur*. (Se till exempel Tornbjör 2002:13-15; Valenius 2004:43, 57)

Avslutning

Hemslöjds- och textilsynen belyser, enligt min mening, på ett bra sätt kvinnosynen i stort inom martharörelsen, och som det förefaller även inom stora delar av de tongivande finlandssvenska kretsarna, under den period jag här koncentrerat mig på. Hemslöjdsfrågan var ingen liten fråga under perioden, utan utgjorde en central del i tidens finlandssvenska nationalism och traditionsskapande. Om man ser på marthaverksamheten i ett större sammanhang, hörde den till samma typ av föreningsverksamhet som även annars i början av 1900-talet skapade ett utrymme för en ny slags idealkvinna - en som fattade beslut, argumenterade och hade åsikter - men som också inplacerade sina medlemmar inom vissa ideologiska ramar. Dessa rörelser fann, framför allt vid 1900-talets början, sina aktörer bland dem lite högre upp i samhället som omfattade gemensamma ideal och deras verksamhet kunde bedrivas i den form den hade på grund av att det fanns en grupp av upplevt oupplysta (allmoge) kvinnor att "omvända" och locka med. Den hierarkiska klasskillnad som gjordes mellan olika kvinnor syns ändå inte så tydligt inom just marthaverksamheten som på en del andra håll och är framför allt mindre märkbar mot slutet av den period jag här studerat, då mer vanliga kvinnor redan började nå även något högre positioner inom förbundet. (Se även Olila 1993:10, 46, 89, 295; Tornbjör 2005:258-259; Valenius 2004:7)

Hemslöjden omnämndes i *Husmodern* och i andra marthatexter ofta i samband med husmoderligheten och självhushållningsidealet, liksom i samband med den upplevda kopplingen mellan hemslöjd, hem, hembygd och natur. Idealiserade hemslöjdsprodukter upplevdes som positiva nationella och regionala gemensamhetssymboler, ett slags ritualiserade representationer för de svensktalande som grupp att enas kring. Redan kring år 1900 anser många forskare att nationen och fosterländskheten hade börjat överta den identitetsskapande roll som tillhörigheten till ett hushåll och en bygemenskap tidigare haft. Kvinnorna sågs i denna process som de främsta traditionsbärarna och samtidigt som representanter för den heder och anständighet traditionerna representerade. I den svenskspråkiga marthatidningen blev det nationella projektet småningom i första hand *det finlandssvenska projektet* och hemslöjden gavs en stark symbolisk betydelse som en del av värnandet om det finlandssvenska. Det kvinnliga lyftes fram som en viktig del och resurs i att skapa och upprätthålla *den rätta känslan* för fosterlandet, via skapandet av en lämplig *hemkultur* som gav plats för hemslöjd med den rätta bygdekopplingen. (Se till exempel Lundström 2005:19, 21, 96; Lönnqvist 1996:36-44; Valenius 2004:154) Hemslöjden hänvisades till som ett våra *farmödrars och mormödrars arv* (Vår svenska Martha-hemslöjd får ampla lovord av finsk kritiker 1938), och som en *lång väv tillverkad av tusende kvinnor, släkte efter släkte [där] [r]änningen utgöres av osjälvisk kärlek och inslaget består av omsorg för hem och bygd* (Sundström 1927). Ideologerna såg kopplingar både till en folksjäl och till uråldriga sägenomspunna traditioner, ända tillbaka till fornnordisk tid och gudinnan Frigg som textilkonstens beskyddarinna. Ansvaret för att rädda arvet för kommande generationer betonades och man ville gärna göra det genom att förädla fram och sprida symboliska produkter för den nya tiden. (Nyberg 1933:179; Ålands kvinnliga slöjdskola, 1932:202)

Även till exempel i Sverige och i det finska Finland ägde en ganska allmän process, då

folkkultursymboler på ett bredare plan blev symboler som förmedlade lokal identitet och gemenskap över klassgränser, rum kring samma tid. Kvinnans roll som finlandssvensk traditionsbevarare har paralleller även till processerna där. Samtidigt har ändå hembygden setts och betonats som ett slags finlandssvenskt fosterland på ett lite speciellt sätt, då många hade svårt att helt identifiera sig med den större finska nationen under tidens språkstrider på 1920–30-talet. Insamlingen av Marthas hemslöjdsarkiv har lyfts fram som ett tydligt exempel på den finlandssvenska nationalismens uttryck och hemslöjdsutställningen år 1927 har beskrivits som betydelsefull för att den konkret kunde visa på de svenskspråkigas skaparkraft och genuina allmogetraditioner, och därmed tjäna som försvar för språkgruppens plats i landet. (Ollila 1989:112; Ollila 1993:294; *Vår gamla allmogekonst 1927*) Med hemmet som symbolisk byggsten kunde man alltså manifesteras såväl en stark nation som en stark finlandssvenskhet. De svenskspråkiga i Finland upplevde det som viktigt att visa att de hade en plats i landet och att de själva bestämde över sina egna hem. Man poängterade till exempel att ett hem byggt på ortskaraktär *komma alltid att minna om vårt svenska ursprung, ifall dess väktare, kvinnan, med förståelse för fädernearvet uppbygger och vårdar det* (Sundström 1927). Stärkandet av just *hemkulturen* blev centralt inom den finlandssvenska delen av rörelsen på ett helt annat sätt än på finskt håll (eller för den delen inom motsvarande organisationer i Sverige). I speciellt de äldre texter jag läst, är det tydligt att de svenskspråkiga ofta ansåg sig ligga efter både det övriga Finland och svenskarna i Sverige då det gällde tillvaratagandet av den egna folkkulturen, till exempel på hemslöjdsområdet. Istället blev det just på 1920-talet som utforskandet av den svensknationella kulturen i Finland och skapandet av en gemensam samhörighetsideologi och t.ex. gemensamma arkivsamlingar för just det svenska fick verklig fart. (Dahl 1987:18; Lönnqvist 1981:26; Lönnqvist 1996:36, 44; Ollila 1989:108; Ollila 1993:154-158, 160-163)

Folkdräkterna i Svenskfinland utgör ett sammanhang där man lyckades ovanligt väl med

ambitionen att starkt knyta materiella folkkulturinspirerade skapelser till orter och få dem att symbolisera en bygds kulturella värde, hembygdskänsla, gemenskap med det förgångna och samtidigt allas gemensamma grupp-tillhörighet och likhet. De introducerades då svenskheden i Finland upplevdes hotad och de fick ett stort genomslag som finlandssvenskhetssymboler som också lever kvar ännu idag. (Heikel 1956:8; Lönnqvist 1991:154, 161, 168; Ylikoski 2008:3) Enligt min uppfattning bör Marthas hemslöjdsarkiv och Marthaförbundets hemslöjdsarbete ses som en del av samma process som folkdräkterna. Samtidigt nådde de ändå aldrig ända fram till målet i samma grad som folkdräkterna. Svaret på varför, kan kanske sökas i att hemslöjden ändå hela tiden bara var ett av många verksamhetsområden för Marthaförbundet. Man kan också konstatera att (inrednings)textilier inte heller på andra håll blivit regionsymboler i samma grad som folkdräkter – en dräkt kan väl kanske helt enkelt manifesteras i grupp på ett annat sätt än heminredning? Ett annat problem, som jag nu inte betonat närmare, är också det faktum att det hemideal hemslöjdsarkivets produkter var en del av i många fall låg långt ifrån den faktiska verkligheten ute i hemmen. (Se till exempel Lönnqvist 1996:44-48) Detta minskade säkert den potentiella genomslagskraften för textilproverna som gemenskapssymboler.

Jag ser det som viktigt att lyfta fram Marthas hemslöjdsarkiv och Marthaförbundets hemkulturideal, drivkrafter och ideologi, bland annat deras starka koppling till det nationella ur den alldeles särskilda synvinkeln att hemmet är en nationsbyggsten och kvinnan hemmets centralgestalt. Denna bakgrund och dess påverkan är annars inte självklart synlig för dagens aktiva marthakvinnor, eller för den som betraktar marthahemslöjden och arkivet idag.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

KÄLLOR

Otryckta källor:

Dahl, Hjärdis, 1984 (?). Brevutkast. Svensk-Finlands textilarkiv, ämnet etnologi, Åbo Akademi, Åbo.

Ekqvist, Maria, 2012. En bakgrund till Svensk-Finlands textilarkiv. En etnologisk analys av organisationsfältet kring och ideologier bakom hemslöjdsinsamlingen i Finlands svensksbygder omkring 1900-1939. Pro gradu i Nordisk etnologi, Åbo Akademi, Åbo. (<http://web.abo.fi/arkiv/etn/textil/textilier.pdf> (13.3.2014))

Ollila, Anne, 1989. ”Yhteiskunta kaipaa äidin sydäntä ja naisen kättä” – Martta-aate vuosina 1918–39. Åbo Universitets bibliotek, Åbo.

Ylikoski, Annina, 2008. *Dräkten som bär det kulturella arvet*. Pro gradu i Nordisk etnologi, Åbo Akademi, Åbo

Tryckta källor:

A. Fm., 1909. En trefflig folkskrift. I: *Husmodern* nr 1, s. 27-29.

Appelgren, Arne, 1931. Om inventering av allmogekulturen i det museala arbetets tjänst. I: *Budkavlen* nr. 2, s. 33-36.

Appelgren, Arne, 1936. Om Finlands museiförbunds program för vårt landsortsmuseiarbete. I: *Budkavlen* nr. 3, s. 123-135.

A.S., 1921. Kvinnan och det ekonomiska välståndet. I: *Husmodern* nr. 12, s. 225-226.

Dahl, Hjärdis, 1930. Hemslöjdsutställningar. I: *Husmodern* nr. 12, s. 385-388.

Dahl, Hjärdis, 1937 a. Marthas hemslöjdsarkiv. I: *Husmodern* nr. 11, s. 292-298.

Dahl, Hjärdis, 1937 b. Ortskaraktär i hemslöjden. I: *Husmodern* nr. 11, s. 302-304.

Dahl, Hjärdis, 1939. Marthas hemslöjdsinventering. I: *Husmodern* nr. 5, s. 120.

Dahl, Hjärdis, 1940. Hemslöjden, i *Den svenska folkstammen i Finland* s. 438-449. Helsingfors.

Forselles, Jenny af, 1910. Några funderingar om väfnads-mönster. I: *Husmodern* nr. 7-8, s. 99-102.

F.S.⁵, 1927. Intryck från hemslöjdsresorna i Nyland och Österbotten. I: *Husmodern* nr 3, s. 62-63.

F.S., 1937. Hemslöjdsarbetet i våra svensksbygder, Åland. I: *Husmodern* nr. 11, s. 318-319.

Heikel, Yngvar, 1956. *Brage 50 år*. Helsingfors.

Hult, Fanny, 1908 Missbrukad kvinnokraft I: *Husmodern* nr. 2, s. 20-22.

Hult, Fanny, 1921. Några uppgifter om vår hemslöjd. I: *Husmodern* nr.7-8, s. 128-131.

I.L., 1937. Finlands svenska Marthaförbunds hemslöjdsutställning. I: *Husmodern* nr. 11, s. 328-332

Lilliehöök, Eleonor, 1931. Hemmets kvinna, hennes traditioner och ställning i tiden. I: *Husmodern* nr. 11, s. 324-329.

L.L, 1928. Inventering av vår hemslöjd anbefalles. Ett väckande föredrag av professor Gabriel Nikander. I: *Hufvudstadsbladet* 2.4.1928.

L.W., 1928. Vårt hemslöjdsarbete, *Husmodern* nr. 5, s. 126.

Marthas kvinnliga hemslöjds-skolor, 1937. I: *Husmodern* nr.11, s. 320.

M.N.⁶, 1911. Arbete. I: *Husmodern* nr. 1, s. 5-7.

Nissinen, Alli 1905. Kvinnans ställning i samhället. I: *Husmodern* nr. 5, s. 65-66.

Nissinen, Alli 1906. Hemslöjdens nytta. I: *Husmodern* nr. 6, s.100-102.

Nyberg, Irene, 1933. Från gångna tider. I: *Husmodern* nr. 7, s. 179-181.

Runeberg, Enni, 1932. Hemslöjden i svenska Finland. I: *Borgäbladet* 6.10.1932.

Runeberg, Enni, 1937a. Den skapande handen. En studie i spånad och hemindustri. I: *Hufvudstadsbladet* 4.7.1937.

Runeberg, Enni, 1937b. Marthas hemslöjd 1927-1937. Erfarenheter och riktlinjer, *Husmodern* nr. 11, s. 284-289.

Smeds, Ida, 1927. Tvätt. I: *Husmodern* nr. 6, s. 145- 147.

Strömborg, Signe, 1932. Marthaföreningarna och folkhögskolan. I: *Husmodern* nr. 11, s. 317-318.

Sundström, Fanny, 1927. Betydelsen av hemslöjdens renässans. I: *Västra Finland*, 24.2.1927.

Sundström, Fanny, 1937. Om ylle och linne som råmaterial inom hemslöjden. I: *Husmodern* nr. 11, s. 290-291.

Vår gamla allmogekonst, 1927. I: *Borgäbladet* 7.4.1927.

Wahl, Lisi, 1938. Bygdeslöjdens förnyelse. I: *Husmodern* nr. 3, s. 60-61.

Wikman, K.Rob.V, 1923. Ett svenskt-finländskt bild-museum. I: *Budkavlen* nr. 4, s. 102-108.

⁵Signaturen står sannolikt för Fanny Sundström.

⁶Signaturen står (enligt Liljeberg-Elgert 1999:152) för Maria Nyström.

Vår svenska Martha-handslöjd får ampla lovord av finsk kritiker, 1938. I: *Västra Nyland* 22.1.1938 (anonym översättning av en artikel i *Kotiliesi* 2/1938 av Kreetta Pohjanheimo.)

Ålands kvinnliga slöjdskola, 1932. I: *Husmodern* nr. 7, s. 202.

LITTERATUR:

- Dahl, Hjärdis, 1987. *Högsäng och Klädbod – ur svenskbygdernas textilhistoria*. Helsingfors.
- Hobsbawm, Eric, 1983. *The Invention of Tradition*. Cambridge.
- Hyltén-Cavallius, Charlotte, 2007. *Traditionens estetik – spelet mellan inhemsk och internationell hemslöjd*. Stockholm.
- Koskelainen, Liisa, 1999. *Marttaa ja vähän Mariaakin: Marttajärjestön toiminta ja aatteellinen tausta talvisodan päivistä nykyaikaan*. Helsingfors.
- Liljeberg-Elgert, Sheila 1999. *Martha - kvinna i tiden 1899 – 1999*. Finlands svenska Marthaförbund. Ekenäs.
- Lundahl, Gunilla (red.), 1999. *Den vackra nyttan. Om hemslöjd i Sverige*. Hedemora.
- Lundström, Catarina, 2005. *Fruars makt och omakt – kön, klass och kulturarv 1900-1940*. Umeå.
- Lönnqvist, Bo, 1981. *Suomenruotsalaiset: kansatieteellinen tutkielma kieliryhmästä*. Jyväskylä.
- Lönnqvist, Bo, 1986. Yngvar Heikel som fältforskare, i *På forskningsresor i svenskbygden, Brages Årsskrift 1974-1986*, s. 9-22. Helsingfors.
- Lönnqvist, Bo, 1991. *Folkkulturens skepnader*. Hangö.
- Lönnqvist, Bo, 1996. *De andra och Det annorlunda*. Helsingfors.
- Lönnqvist, Bo, 2001. *Symboler och etnisk dramatisering. I: Gränsfolkets barn: finlandssvensk marginalitet och självhävdelse i kulturanalytiskt perspektiv*, s. 223-225. Helsingfors.
- Marcusdotter, Marianne, 2005. *”Med vackra inslag prydd din lefnads väf!” Den kvinnliga textila slöjden på folkhögskolorna 1873-1920*. Linköping.
- Melby, Kari, 1985. *Husmorideologi, i Kvinneenes kulturhistorie, bind 2 fra 1800 til vår tid*, s. 207-211. Oslo.
- Ollila, Anne, 1993. *Suomen kotien päivä valkenee... Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939*. Helsingfors.
- Palmköld, Anneli, 2007. *Textila tolkningar. Om hängkläden, drättar, lister och takdukar*. Stockholm.
- Svensson, Birgitta & Waldén, Louise (red.), 2005. *Den feminina textilen. Makt och mönster*. Stockholm.
- Tornbjer, Charlotte, 2002. *Nationella modern: moderskap i konstruktioner av svensk nationell gemenskap under 1900-talets första hälft*. Lund.
- Valenius, Johanna, 2004. *Undressing the Maid. Gender, Sexuality and the Body in the Construction of the Finnish Nation*. Helsingfors.

SUMMARY

This article aims to describe how one can see the beliefs and ideals of good “Marthas”, members of the housewives’ organization the Finland–Swedish Martha Association, being turned into a handicraft project. The focus is on the period 1927-38, when the association ventured a great deal on handicrafts in the form of large exhibitions, courses, articles in the journal *Husmodern*, and an inventory project the Martha Handicraft Archives. The archive was to preserve and disseminate handicraft models and knowledge of folk textile crafts from every parish in all the Swedish Finland regions. It was based on the idea that this folk culture material should be systematized according to the parish boundaries, so as to give a pattern of the different localities with a different ‘local character’. The association aspired to achieve a point at which all Swedish-speaking Finnish women would experience

themselves as a unified group with roots in similar traditions, as well as binding the women closer to their home regions. They also wanted to demonstrate, in a concrete form, the Swedish speakers’ creative abilities and their genuine rural traditions as the basis for their own home culture – and as a defense for the language group’s place in the country. According to the basic ideology of handicraft work, new good handicraft items should be developed on a traditional ground under strict artistic guidelines. In the Martha Association both the importance of arts and crafts for the present was expressed and of the older collections being preserved and used in any development. Women housewives were collectivized as the central figures of the home. Handicraft was thus central as a contrast to the modernisation process. It was a parallel to a dream of a modified version of the ideal peasant cottage.

The organization was working for a proper agrarian ideal of a housewife, who, among other things was known for her working ability and civic responsibility. They aimed rather to promote the status of women in traditional female fields than to be some kind of protest movement. The association considered that raising the status of their target group and their quality of life went hand in hand with the status of textile handicrafts and housewifery. The archive project, and the Martha Association's handicraft

work in general, was an interesting encounter between a tangible handicraft interest, an ideology of housewifery, and ideological nationalistic folk culture interest with connections even to academic research. The Martha's Handicraft Archive is the Finland-Swedish equivalent of the Swedish Handicraft Association's collections.